1919-1950 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE – YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ

Hakan UZUN
Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Kırşehir/TÜRKİYE

Geliş Tarihi: *20.02.2004* ***Yayına Kabul Tarihi:*** *28.06.2004*

ÖZET

Ulus-devlet kimliklerini birbirlerine karşı verdikleri mücadele sonucunda kazanmış olan Türkiye ve Yunanistan'ın bu özelliği, iki devletin ilişkilerinin biçimlenmesinde etken olmuştur.

1919'lu yıllarda Anadolu'da işgalci bir güç olarak bulunan Yunanistan'ın Türkiye ile arasındaki ilişkiler, dünyada yeni bir savaş çıkma olasılığının iyice arttığı 1930'lu yıllara kadar oldukça problemli ve gergin geçmiştir.

Özellikle Atatürk ve Venizelos döneminde , Yunanistan ve Türkiye arasında son derece iyi giden ilişkiler,1955'te Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıkmasıyla yeniden bozulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye ve Yunanistan, Dış Politika*

TURKEY-GREECE RELATIONS BETWEEN 1919 and 1950

ABSTRACT

The fact that Turkey and Greece have assumed their nation-state identities as a result of a war in which they have confronted has had a substantial impact on the shaping up of relations between the two states.

The relations between Turkey and Greece, which stepped in Anatolia in 1919 as an occupying force, continued quite problematically until 1930s when the possibility of a war to break out in the world was prevalent.

The relations between Greece and Turkey, which were quite favorable particularly during the period of Atatürk and Venizelos, were spoilt following the emergence of the Cyprus question in 1955.

Key Words: *Turkey and Greece, Foreign Policy*

1. GİRİŞ

Yunanlıların bağımsızlıklarını kazandıkları 1830 tarihinden günümüze kadar Türklere karşı izledikleri Megali İdea[1] politikası, Türklerin bu ülkeyle yıllardır bir çok sorun yaşamasına neden olmuştur. Gerçekte her iki ülkenin de bulundukları coğrafya, uzun yıllar bir arada yaşamaları, ekonomik yapıları, siyasi rejimleri ve savunma gereksinimleri gibi nedenlerle yakın bir dostluk ve işbirliği içinde olmaları gerekirken[2] bugün Yunanistan'la Türkiye arasında Kıbrıs dışında, adaların silahlandırılması, kıta sahanlığı, hava sahası, deniz hukukundan kaynaklanan karasuları sorununun yanı sıra Batı Trakya'daki Türkler sorunu da ciddi anlaşmazlık konularıdır.[3]

Uzun süre Türk hakimiyeti altında kalan Yunanlılar, tarih içinde çeşitli Türk beylik ve devletleriyle mücadelede bulunmuşlardır.[4] Özellikle XI. Yüzyıldan sonra büyük bir çöküş içerisine giren Bizans, bir taraftan Latinler, diğer taraftan Anadolu'da Türkler tarafından sıkıştırılmaları sonucu gittikçe zayıflayıp, küçülmüştür. Örneğin Anadolu beyliklerinden Menteşe, Aydın ve Saruhanoğulları, Yunan Adaları ile ilk teması kuran beylikler olmuşlardır. Daha sonraki dönemde ise Anadolu'da Türk birliğini sağlayarak, yeni bir Türk Devleti olarak ortaya çıkan, Osmanlı Devleti, aşiret olarak kurulduğu andan itibaren Bizans topraklarına doğru fetih hareketlerini devletin değişmez siyaseti haline getirmiştir. Öyle ki kurulduğu andan itibaren Osmanlı Devleti'nin sürekli yükselmesi, Bizans'ın sürekli gerilemesine yol açmıştır.

1383'te Serez, 1430'da Selanik, 1446'da ise Mora'nın büyük bir bölümünü fetheden Osmanlılar, 1453'te İstanbul'u fethederek Bizans İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmışlardır. Daha sonraki dönemlerde ise 1522'de Rodos, 1566'da Sakız ve Naksos, 1571'de Kıbrıs, 1577de Sisam, 1699'da da Girit fethedilerek Doğu Akdeniz'deki Rumlarda Osmanlı Devleti'nin egemenliğine girmiştir.[5]

Diğer gayrimüslimlerle kıyaslandığında onlardan daha üstün ve korunmada öncelikli bir millet olarak kabul edilen Rumlar, Osmanlı Devleti içerisinde oldukça iyi bir konumdaydılar.[6] Osmanlı Devleti'nin gücünü kaybetmesiyle birlikte devlet aleyhinde çalışmaya başlayan Rumların, millet bilincine kavuşmalarında Rum ticaret burjuvazisinin ve Fener Aristokrasisinin

[1] Yunanistan'ın bir devlet olarak kurulmasından sonra gerçekte, eski Bizans İmparatorluğunu yeniden kurabilmek amacıyla "iki kıta" ve"beş denize" yayılan "Büyük Yunanistan", Rum ırkından gelen insanların yaşadıkları yerleri kapsayan bir şekilde milli bir devlet kurma esasına dayanan Megali İdea (Büyük İdea) Yunanistan'ın hedefi olmuştur. Salahi R. Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, C.I, Ankara, 1973, s.30-32; Abdurrahman Çaycı, "*Yunanistan'ın Anadolu Macerası I"*, H.Ü.Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, C.I, Sayı: 1, Ekim, (1-20), 1987, s.2.

[2] Oral Sander, Türkiye'nin Dış Politikası, 2. Baskı, Ankara, 2000, s.70.

[3] Bu konularda fazla bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, 2. Baskı, Ankara, 1984, s.785-813, 833-845; Erol Mütercimler, 21. Yüzyıl ve Türkiye, 2. Baskı, İstanbul , 2000, s.296-313.

[4] Yunanlıların daha eski tarihi için bkz., Arif Müfit Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara, 1971.

[5] Osmanlı-Bizans ilişkilerinin bu dönemi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.II, C.III. I.ve II. Kısım, Ankara, 1983; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi,Çeviren: Fikret Işıltan, Ankara, 1981, s.490-529.

[6] Bilal N.Şimşir, Ege Sorunu-Belgeler (1912-1913), C.I, Ankara, 1976, s.XIII-XVIII, XXX-XXXV; Charles Seignobos, Tarih-i Siyasi, Çeviren: Ali Reşad, İstanbul , 1325, s.455. Nuri Adıyeke, "*Islahat Fermanı Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Gayrimüslimlerin Yaşantılarına Dair*", Osmanlı, C.IV, (255-261), Ankara, 1999, s.255.

yanısıra Rusya ve öteki Avrupa devletlerinin de etkisi olmuştur.[7]

XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerek Avusturya, gerekse Rusya, Osmanlı Devleti'ni içeriden parçalayabilmek amacıyla, Rumları bağımsız bir devlet kurmaları konusunda kışkırtmaya başlamışlardır. Örneğin: 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Ruslar işgal ettikleri Mora ve Adalarda bulunan Rumları devlet aleyhine kışkırtmak için faaliyetlerde bulunmuşlar, bu savaş sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'na, buralardaki faaliyetlerini devam ettirebilecekleri hükümler koydurtmuşlardır. Yine 1787-1792 Osmanlı-Rus-Avusturya Savaşları başlamadan önce, Avusturya ile birlikte, Eski Bizans İmparatorluğu'nun kurulması amacını taşıyan Grek projesini eklediler.[8] Çariçe Katerina'nın ürettiği bu projeye göre, Slavlar ve Rumlar Osmanlı yönetiminden kurtarılacaklar ve Bizans diriltilerek Katerina'nın oğlu Konstantin tarafından yönetilecekti.[9]

Ayrıca Fransız ihtilalinin ortaya çıkardığı fikirlerden biri olan milliyetçilik akımının Rumları etkilemesi, yine gerek Osmanlı Devleti içerisindeki rum aydınlarının, gerekse Avrupa'daki Byron, Victor Hugo, Goethe gibi aydınların Hümanizm ve Rönesans hareketleri ile eski Yunan kültürünü yeniden keşfetmeleri sonucu kendilerinde uyanan, Yunan hayranlığının ve sempatisinin sonucunda Yunan bağımsızlık hareketine destek vermeleri ve onların davaları için dışarıda kamuoyu yaratmaları,[10] Yunan bağımsızlık hareketinin gerçekleştirilmesi amacıyla kurulan Filiki Eterya[11]nın faaliyetleri Rumları Osmanlı Devleti'ne karşı örgütlemiştir.

Tepedelenli Ali Paşa'nın[12] devlete isyan etmesini fırsat sayan Rumlar ilk olarak Eflak-Buğdan'da ayaklanmışlardır.[13] Ancak burada başarısızlığa uğrayan Rumlar, daha sonra 6 Nisan 1821'de Mora'da başka bir isyan çıkartmışlardır.[14]

Bu isyanda her ne kadar Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tarafından bastırılmış ise de, gerek Avrupa kamuoyunun Yunanlılara karşı beslediği sempati ve bu sempatinin Avrupa hükümetleri üzerinde oluşturduğu baskı, gerek Rusya'nın kendi çıkarlarını da düşünerek Yunanlıları desteklemesi,[15] gerekse İngiltere'nin kendisine bağlı bir Yunanistan'ın kurulmasını istemesi,[16] gibi nedenlerle Fransa'nın, Rusya ve İngiltere ile birlikte hareket etmesi[17] sonunda 1828-1829 yılında Ruslarla yapılan savaşta yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti, imzalamak zorunda kaldığı Edirne Antlaşması ile[18]

[7] İlber Ortaylı, "*Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu"*, Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, ATASE Yay., Ankara, 1986, s.165.
[8] Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C.V, 4.Baskı, Ankara, 1983, s.109.
[9] Şükrü S.Gürel, Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993), Ankara, 1993, s.27.
[10] Şimşir, a.g.e., s.XXXVI-XXXVIII; Rumların eski Yunan kaynaklarına inip kendilerini eski Yunan kültürünün mirasçısı olarak görmeleri ile ilgili bkz.; Nikos Svoronos, Çağdaş Helen Tarihine Bakış, Çeviren: Panoyot Abacı, İstanbul , 1988, s.30-31; Toktamış Ateş, Siyasal Tarih, İstanbul , 1994, s.286.
[11] Filiki Eterya ile karıştırılan Etniki Eterya XIX. Yüzyılın sonunda kurulmuştur. Bkz.; İlber Ortaylı, "*Tanzimat Döneminde...*, s.171.
[12] Cavid Baysun, "*Ali Paşa (Tepedelenli)"*, İslam Ansiklopedisi, C.I, İstanbul , 1965, s.343 vd.
[13] Karal, a.g.e., s.112 vd.; Coşkun Üçok, Siyasi Tarih Dersleri, 3. Baskı, İstanbul , 1955, s.109.
[14] Şimşir, a.g.e., s.XIII, XXI-XXII, Üçok, a.g.e., s.110; M.Murat Hatipoğlu, Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922), T.K.A.E.Y., Ankara, 1988, s.23-24.
[15] Fevzi Kurtoğlu, Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi, C.I, İstanbul , 1944, s.11 vd.; Akdes Nimet Kurat, Rusya Tarihi, Ankara, 1948, s.323-324.
[16] Karal, a.g.e., s.167.
[17] Şimşir, a.g.e., s.XXII.
[18] Andlaşma metni için bkz., Nihat Erim, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, C.I, Ankara, 1953, s.279-292; Hatipoğlu, a.g.e., s.25.

bağımsız bir Yunan Devleti'nin kurulmasını kabul etti. 3 Şubat 1830'da bir protokol hazırlayarak Yunan Devleti'nin sınırlarını da belirleyen büyük devletler[19] 24 Nisan 1830'da bu durumu Osmanlı Devleti'ne de onaylatmışlar[20] ve böylece Yunan Devleti resmen kurulmuştur.

Gerçekte Yunanistan'ın kurulması büyük devletlerin Osmanlı Devleti'ne karşı izledikleri bir politikanın ürünüdür. Yunanistan artık bundan böyle "Şark Meselesi"nin çözümünde büyük devletlerce Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılacaktır.[21]

Yunanistan'ın kurulmasından sonra savaşmadan ele geçirdiği ilk topraklar İyon Adaları dediğimiz "Yedi Ada" olup, bunlar 1864 yılında İngiltere tarafından Yunanistan'a verilmiştir.[22] Daha sonra ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda yansız kalmasından dolayı Teselya'nın tümü ve Epir'in Arto bölgesi ödül olarak 1881 yılında Yunanistan'a bırakılmıştır.[23]

1669 yılında Osmanlı Devleti topraklarına katılmış olan Girit'te ilk kez Mora'daki isyana paralel olarak 1821 yılında ayaklanma çıkmış olup, bu isyan bastırılmıştır.[24] 1830 yılında Yunanistan'ın resmen kurulmasına karşın Girit'in, Yunanistan'ın sınırları içerisinde yer alması Girit'te, Yunanistan'a bağlanmak amacıyla özellikle 1841'den sonra bir çok isyanın çıkmasına neden olmuş, Yunanistan tarafından da desteklenen bu isyanlarda kolaylıkla bastırılmıştır.[25] Zaman içerisinde Osmanlı Devleti'nin Girit'te Sadrazam Ali Paşa vasıtasıyla ıslahatlar yapmasına[26] ve sonucunda Girit'e özerklik sağlayan bir yönetim şekli getirilmiş olmasına rağmen Girit'teki Yunanistan'a katılma isteği sona ermemiş, 23 Ekim 1878'de Girit halkına yeni haklar sağlayan Halepa Sözleşmesi imzalanmıştır. 1878 Berlin Andlaşması'nın 23. maddesine dayanarak Girit'lilerle böyle bir sözleşme imzalamak zorunda kalan Osmanlı Devleti[27] Girit halkına çok daha fazla hak vermesine rağmen yine de onları tatmin edememiş Girit Rumlarının Yunanistan'a katılma isteklerini ortadan kaldıramamıştır.

Bu arada Yunanistan Osmanlı Devleti'nden toprak talebinde bulunmuş büyük devletlerin de müdahalesiyle Osmanlı Devleti 24 Mayıs 1881 günü imza edilen andlaşma ile Yunanistan'a hiç savaşmadan Teselya'yı bırakmak durumunda kalmıştır.[28]

Etnik-i Eterya denilen cemiyetin 1895'te Girit'te başlattığı ayaklanma, arkasından Yunanistan'daki Deliyannis Hükümeti'nin olaya müdahale etmesi Türk tarihinde "313" harbi olarak adlandırılan 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nı başlatmıştır[29]. Osmanlı Devleti ağır bir yenilgiye uğrattığı Yunanistan'la 4 aralık 1897' de İstanbul Andlaşması'nı imzalamıştır. Osmanlı Devleti savaşı kazanmasına rağmen büyük devletlerinde olayda taraf olmaları nedeniyle bu andlaşmadan istediği ölçüde

[19] Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Ankara, 1997, s.185; Üçok, a.g.e., s.116.
[20] Selim Sun, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, Ankara, 1965, s.9.
[21] Gürel, Türk-Yunan..., s.14.
[22] Armaoğlu, 19. Yüzyıl..., s.277 vd.
[23] Gürel, Türk-Yunan..., s.31.
[24] Şimşir, a.g.e., s.XXXII.; Armaoğlu, 19. Yüzyıl..., s.280.
[25] Celal Tukin, "*Girit"*, İslam Ansiklopedisi, C.IV, İstanbul , 1964, s.796; Mehmet Salahi, Girit Meselesi (1866-1889), İstanbul , 1967, s.3-4; Halûk Ülman, Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş, Ankara, 1973, s.118; Üçok, a.g.e., s.249.
[26] İ.Mahmut Kemal İnal, Osmanlı Devleti'nde Son Sadrazamlar, İstanbul , 1955, s.22.
[27] Karal, a.g.e., s.119; Ülman; a.g.e., s.118-119.
[28] Ali Fuat Türkgeldi, Mesail-i Mühimme-i Siyasiyye, C.II, Ankara, 1957, s190.
[29] İlber Ortaylı, Tanzimat Döneminde.. s.171.

yararlanamamış, hatta savaş sırasında ele geçirdiği Teselya'yı, Yunanistan'a geri vermek durumunda kalmıştır[30].

Ayrıca büyük devletlerin Girit ile ilgili yeni düzenlemeleri Girit'i görünüşte Osmanlı Devleti'ne, ancak fiilen Yunanistan'a bağlı hale getirmiştir. 1897'den itibaren oluşturulan bu yeni durumla Girit'ten, Osmanlı ordusu çıkarılmış ve Girit Yunanlı bir valinin yönetimine bırakılmıştır. Daha sonradan Osmanlı Devleti Balkan Savaşları'nın sonunda 14 Kasım 1913'de Yunanistan'la imzaladığı Atina Andlaşması ile Girit'in Yunanistan'a ait olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca bu savaşla Makedonya, Selanik, Epir ve Onikiada dışında tüm Eğe Adaları da Yunanistan'ın eline geçmiştir[31].

2. 1919-1923 YILLARI ARASI TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

1910 yılından itibaren, "ben gençliğimden beri Ege ortasında bulunan Skyros adasını Helenizmin coğrafi merkezi itibar etmişimdir" diyen Yunan devlet adamı Venizelos, ülkenin kaderine hakim olmuştur. Balkan Savaşları'nda ülkenin sınırlarını oldukça genişleten Venizelos'un bundan sonra ki hedefi yukarıdaki sözüne de paralel olarak Anadolu olmuştur.[32]

Gerçekte Yunanistan'a İtilaf Devletleri ile birlikte I.Dünya Savaşı'na katılması karşılığında ilk kez 1915'de, Anadolu'nun Güneybatı bölgesini ilhak etmeleri önerilmiş, ancak o dönemde Yunan Kralı Konstantin Alman yanlısı olduğundan bu teklifi kabul etmemişti. Sonraki dönemde Kral Konstantin'in tahttan inmesini sağlayarak, Yunanistan'ı İtilaf Devletleri yanında I. Dünya Savaşı'na sokmayı başaran Venizelos savaş sonunda İngiltere Başbakanı Lloyd George bir mektup yazarak Batı Anadolu kıyılarının kendisine verilmesini istemiştir[33]. 18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı'nda bir araya gelen A.B.D., İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcileri, bu konferansta I. Dünya Savaşı'nın ardından dünyaya yeni bir düzen vermek amacıyla toplanmışlardır[34]. 3 ve 4 Şubat 1919'da Paris Barış Konferansı'nda Büyük Devletlerin huzuruna çıkarak, Osmanlı Devleti üzerindeki Yunan iddia ve amaçlarını

listenin başında İzmir olmak üzere takdim edecek[35] olan usta politikacı Girit'li devlet adamı Venizelos, Yunan tezini Wilson prensiplerine ve self-determinasyon hakkına dayandırmıştır[36]. Venizelos, Batı Anadolu'nun nüfus ve etnik nedenlerle Yunanistan'a verilmesi gerektiğini söylemiştir. Batı Anadolu'daki tüm Rum nüfusunun 1.700.000 olduğunu söyleyen Venizelos, Rum nüfusunun Türk nüfusundan daha fazla olduğunu iddia etmiştir[37].

Halbuki 30 Ekim 1918'de İbn-ül Cemal M.Ragıb'ın nüfus istatiklerine göre örneğin İzmir Sancağında genel nüfusun 605.584

[30] Sun, a.g.e., s.29 vd.; Ortaylı, Tanzimat..., s.171.
[31] Erim, a.g.e., s.457-488; Üçok, a.g.e., s.252.
[32] Abdurrahman Çaycı, "*Yunanistan'ın Anadolu Macerası I",* H.Ü.Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*,* C.I, Sayı:1, (1-20), Ekim, Ankara1987, s.2;.
[33] Salahi R.Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politikası, C.I, Ankara 1973 s.32-33.
[34] Mehmet Günlübol-Cem Sar, *"1919-1939 Yılları Arasında Türk Dış Politakası"*, Olaylarla Türk Dış Politikası, 2. baskı, (3-147), Ankara, 1969, s.6.
[35] Alexander Anastarius Pallir, Yunanlıların Anadolu Macerası, (1915-1922), ÇevirenOrhan Azizoğlu, İstanbul 1995, s.37.
[36] Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri, Ankara, 1971, s.50.
[37] Sonyel, a.g.e., s.35; Matthew Smıth Anderson, Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme, Çev. İdil Eser, İstanbul, 2001, s.373.

olduğu, bunlardan 414.995'inin Türk, 180.259'nun Rum olduğu anlaşılmaktadır[38].

Bu rakamlarda da görüldüğü gibi, Yunanistan'ın işgal edeceği bölgelerde, Türkler kesinlikle çoğunlukta bulunuyordu. Bu gerçeğe rağmen, Paris Barış Konferansı'nda Yunan toprak isteklerini inceleyen kurul çalışmalarını Yunan isteklerinde bazı değişiklikler yaparak Mart 1919 sonunda bitirmiştir. Bundan sonra Yunan istekleri ülke sorunları Merkez Komitesi'nde bir süre askıda kaldıysa da, Mayıs başlangıcında Barış Konferansı'nda önem kazanmaya başlamıştır[39].

Bu arada Yunan isteklerinin incelenmesi amacıyla oluşturulan A.B.D. temsilcisinin Rumların bölge ahalisinin ancak % 32'ni teşkil ettiğini belirtmesine, İngiltere'deki askerlerin uyarılarına, Lord Curzon'un 18 Nisan 1919 tarihli bir memorandum ile ikazına ve İtalya'nın muhalefetine rağmen, konferanstaki Lloyd George, Clemenceau ve Venizelos'un çabaları ile Yunanlılara[40], Ayvalık, Soma, Kırkağaç, Alaşehir ve Kuşadası verilmiş, ayrıca bölgedeki Hıristiyan ahalinin can güvenliğini sağlamak gerekçesiyle İzmir'i işgallerine izin verilmiştir[41]. Hellenizm'i kültürel mirasları olarak kabul eden ve bu düşüncelerini Megali İdea ile aynı anlamda kullanan Yunanlıların[42], İzmir'i işgal etmelerini sağlayan büyük devletlerin bu düşüncesinin gerekçesi, sözde Anadolu'daki Türk zulmü ve İtalyanların İzmir'i işgalini önlemekti. Gerçekte ise bu devletler Yunanistan'ı, bir uydu devlet olarak kullanabileceklerini düşünerek bu olayda tercih etmişlerdir.[43] Aldıkları izinle 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal ederek Anadolu'da bir maceraya atılmış olan Yunanlılar[44] Batı Anadolu'yu işgale başlamışlardır. Öte yandan, Yunanlıların bu davranışı Türk milli bilincinin, milliyetçiliğinin aniden yükselmesinin nedeni olacak ve[45] başarılı bir Milli Bağımsızlık Savaşı'nın sonucunda Türkiye, Paris'te galip devletlerce Osmanlılara zorla imzalatılmış olan Sevrés Andlaşması'nı geçersiz kılmış, Yunan işgaline son vermiştir. Böylece Türkiye 1923'te Lozan Barış Andlaşması'nın imzalanmasından sonra bağımsız bir devlet olarak, milletlerarası sistemde yerini almıştır[46].

3. 1923-1950 YILLARI ARASINDA TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

Lozan Barış Konferansı 20 Kasım 1922'de başlamış, kesin bir sonuç alınmadan 4 Şubat 1923'de dağılmıştır. Bu süre içindeki oturumlara "Birinci Dönem Görüşmeler" adı verilir. Batılı Devletlerle çıkan anlaşmazlıklar, Osmanlı borçları, Musul sorunu, Kapitülasyonlar, Trakya

[38] Ahmet Özgiray, "*Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleri ile Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)"*, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 41, Ank, 1989, s.557.

[39] Yuluğ Tekin Kurat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması , Ankara 1986, s.68.

[40] Pallis, a.g.e., s.67; Çaycı, a.g.m., s.5-6; Lloyd George Yunanlıların Anadolu'yu işgalinde adeta kişisel bir dava gütmüştür. Çünkü *"Gençliğinde hayli sofuydu, papaz olmak istemişti. Sonra Gladstone'un Liberalpartisine bağlıydı ki Türk düşmanlığı o partinin belirgin niteliklerindendi. Ayrıca, bir çok Rumlarla yakın ilişkileri vardı"*. Sina Akşin, Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, 3.baskı, Ankara, 1998, s.110.

[41] M.Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.7-8; Pallis, a.g.e., s.67.

[42] Yuluğ Tekin Kurat, "*Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası"*, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar) , Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildiriler, (407-423), Ankara, 1986, s.407.

[43] Sina Akşin, "*Paris Barış Konferansının Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı*, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar), Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildiriler, (174-185), Ankara, 1986, s.181-188.

[44] Yunan Ordusunun Anadolu'daki macerasının kısa ve öz özeti için bkz. Çaycı, a.g.m., 7-18.

[45] Anderson, a.g.e, s.373

[46] Sander, a.g.e., s.169-170.

sınırının belirlenmesi, konularını içeriyordu. Birinci dönem görüşmeler sırasında 30 Ocak 1923'te "Türk Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol" ile "Sivil Tutukluların Geri Verilmesi ve Savaş Tutsaklarının Mübadelesine İlişkin Türk-Yunan Anlaşması" imzalanmıştır[47].

Lozan Barış görüşmeleri 23 Nisan 1923 tarihinde yeniden başlamış, 24 Temmuz 1923 tarihinde Barış Andlaşması ve Ekleri imzalanarak son bulmuştur. Lozan Barış Andlaşması iki ülkeyi ilgilendiren şu sorunlara çözüm getirmiştir.

1. Askeri esirler ve sivil tutukluların değişimi kabul edilmiştir.
2. Trakya'da Mudanya Ateşkes Andlaşmasında saptandığı gibi Meriç nehri sınır olarak alınmıştır. İmroz, Bozcaada ve İtalya'ya bırakılan Oniki Ada dışında bulunan, Doğu Ege adaları "silahsızlandırılma" koşulu ile Yunanistan'ın egemenliğine bırakılarak Ege'nin statükosu belirlenmiştir.
3. Nüfus Mübadelesi konusunda 30 Ocak 1923'te imzalanan Sözleşme ve protokol üzerinde anlaşmaya varılarak, Lozan Barış Andlaşması ve ekleri kapsamına alınmıştır.

Lozan Barış görüşmeleri sırasında ikinci dönem sonunda çözümlenen konu ise, yunan ordusunun işgali sırasında Anadolu'da yaptığı yıkıntı ve zararlara karşılık Türk Heyeti tarafından istenen tazminat konusudur. Görüşmeler sonunda Yunanistan, Türkiye'ye tazminat karşılığı Karaağaç'ı bırakmıştır.[48]

Bu dönem içinde yaşanan anlaşmazlıklardan biri, 30 Ocak 1923'te imzalanan dokuz maddelik "Mübadele Sözleşmesi"nin uygulanması sırasında ortaya çıkmıştır.[49] Lozan'da imzalanan "Mübadele Sözleşmesi"ne göre Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks olan Türk uyruklular ile Yunan topraklarında yerleşmiş Türk-Müslüman olan Yunan uyrukluların 1 Mayıs 1923'te başlamak üzere "Zorunlu Mübadelesi" kararlaştırılmıştır.[50] Mübadele İstanbul'da oturan Rumları ve Batı Trakya'da oturan Müslümanları kapsamayacaktır 1912 yasası ile sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti (Belediye) sınırları içinde 30 Ekim 1918 gününden önce yerleşmiş (Etablis) bulunan tüm Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar sayılacaklardır[51]. İki ülke arasındaki nüfus değişimini sağlayan bu olay sırasında hükümetin milli mücadelede yararı dokunan Rumları mübadele dışında tutması ve Mustafa Kemal Paşa'nın da "İstanbul Rumlarını çıkartamadık"[52] ifadesi değerlendirildiğinde hükümetin bu olayla Rumların bir daha sorun olmayacak şekilde ülke dışına çıkarılmasını amaçladığı düşünülebilir. Çünkü M.K. Öke'nin ifade ettiğine göre, Mustafa Kemal Paşa, mübadeleyi hem homojen bir Türk Devleti'nin meydana getirilmesi için temel şart olarak görüyor, hem de ülke içindeki azınlıkların Osmanlı Devleti döneminde

[47] İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945, C.I, Ank, 1989, s.177-184.

[48] Melek Fırat, "*Yunanistan'la İlişkiler*", Türk Dış Politikası 1919-1980, Ed: Baskın Oran, C.I, (325-357), İstanbul, 2001, s.326-336; Gürel, a.g.e., s.36.

[49] Özden Zeynep Alantar, "*Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi"*, Türk Dış Politikasının Analizi, Der: Faruk Sönmezoğlu, 2.baskı, (71-100), İstanbul, 2001,s.72.

[50] a.g.e., s.177 vd.; H.Cevahir Kayam, "*Lozan Barış Konferansına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Kanunun T.B.M.M.'de Görüşülmesi*", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.9, Sa.27, (581-608) Temmuz-Kasım 1993, s.583-584; Orhan Türker, *"Ahali Mübadelesinin 75. Yılı"*, Tarih ve Toplum, C.29, Sa: 172 (226-235) Nisan 1998, s.227.

[51] Soysal, a.g.e.,s.177.

[52] Arı İnan, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları, Ankara, 1982, s.44.

olduğu gibi dış güçlerce Türkiye aleyhine kullanılması ihtimalini hiçbir zaman gözardı etmiyordu.[53] Ayrıca Rumların ülke içinde kalmalarından dolayı duyulan kaygının kaynağındaki en önemli unsurlardan birisi de Megali İdea ülküsünün Türkiye'yi sürekli rahatsız edeceği fikri olmuştur. Bu nedenle, mübadelenin gerçekleştirilecek olması Megali İdea düşünün sonu anlamını taşıyordu.[54]

Ancak mübadele de özellikle antlaşmanın ikinci maddesinin uygulanması sırasında bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmış ve bu durum iki ülke arasında gerginlik yaratmıştır.[55] Andlaşmanın ikinci maddesine göre; "30 Ekim 1918 tarihli yani Mondros Mütarekesi'nden önce yerleşmiş bulunan tüm Rumlar "Yerleşik Etabli" sayılacaklar ve nüfus mübadelesi kapsamında tutulacaklardır. Buna karşılık, 1913 Bükreş Andlaşmasıyla belirlenen sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş bulunan Müslümanlar Batı Trakya'da yerleşik sayılacak ve mübadele kapsamı dışında bırakılacaktır."[56] Sorun görünüşte iki ülkenin aslı Fransızca olan sözleşme metnindeki "Etablis" yerleşmiş kelimesini farklı yorumlamasından kaynaklanmıştır.

Ancak Yunanistan, zorunlu mübadele sonucu büyük bir göç dalgasının yaşanacak olmasından dolayı[57] hem olabildiğince fazla Rumu yerleşik statüsünde bırakarak yeni göçmen almaktan kurtulmak, hem ticari bağlar başta olmak üzere İstanbul'la varolan ilişkilerini korumak, hem de Megali İdea'nın hezimetini yumuşatmak amacıyla sözleşme şartlarının uygulanmasını engellemeye başlamıştır.[58]

Sorun Karma Mübadele Komisyonu'nda çözülemeyince 19 Kasım 1924'te Etabli anlaşmazlığı çözümlenmek üzere Milletler Cemiyeti'ne götürülmüştür. Konu daha sonra Uluslararası Adalet Divanına sevkedilmiş, ancak; Adalet Divanı da Etabli sorununa çözüm getirememiştir.[59]

Yunanistan, mübadele sonucu ortaya çıkan göçü engelleme girişimi olarak bu kez Batı Trakya'da bulunan Türklere ait malları ellerinden alarak göç eden Rumlara vermesi, iki ülke arasında yeni bir gerginliğe yol açmıştır.[60] Lozan'da, mübadele dışı bırakılan Batı Trakya Müslüman Türk toplumu ile İstanbul Ortodoks Rum toplumu Etabli kabul edilerek, bunlara azınlık statüsü tanınmıştı.[61] Ancak Yunanistan anlaşmadaki tüm bağlayıcı hükümlere rağmen ilk yıllardan itibaren Batı Trakya'daki Türk halkının taşınmaz mallarına el koymuş, bunları Türkiye'den göç eden Rumlar'a vermeye başlamıştır.[62] Mübadele işlemlerinin duraksamalarla sürdüğü bu dönemde böyle bir sorunun yaşanması iki ülke arasındaki ilişkileri iyice germiştir.

Yunanistan'la yaşanan diğer bir anlaşmazlık konusu da Fener Ortodoks Patrikliği olmuştur. Tüm Rumların ruhani liderliğini yapan Fener Ortodoks Kilisesi, Yunanistan'ın 1830'da bağımsız bir devlet olmasından sonra sürekli Türkler aleyhinde faaliyetlerde bulunmuş, "Devlet içinde

[53] Mim Kemal Öke, Ermeni Sorunu (1914-1923), Ankara, 1991, s.186.
[54] Mahmut H. Şakiroğlu, "*Lozan Konferansı Sırasında Kabul Edilen Türk-Yunan Ahali Değişimine Ait Tarihi Notlar*", Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan, (227-238), Ankara, 1985, s.227.
[55] Alantar, *a.g.m.*, s.72-73.
[56] Öke, a.g.e., s.180.
[57] Georges Castellan, Balkanların Tarihi, İstanbul , 1995, s.440.
[58] Fırat, *a.g.m.*, s.331,339.
[59] Gürel, Türk-Yunan..., s.37.
[60] M.Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.69.
[61] Soysal, a.g.e., s.92-98.
[62] Soysal, a.g.e., s.95-97; Baskın Oran, Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Ankara, 1986, s.48-49; Yusuf Sarınay, "*Batı Trakya Türkleri"*, KÖK Araştırmalar, C.II, S. I,(285-302), Ankara, 2000, s.288.

Devlet" rolü oynamaya başlamıştır. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında Fener Patrikliği, bu tahrik ve eylemlerini daha da arttırmıştır. [63]

Lozan Barış görüşmeleri sırasında Türk Heyeti bu konuyu gündeme getirerek Fener Patrikliği'nin İstanbul'dan dışarı çıkarılmasını istemiştir. Ancak Yunanistan ve müttefikler buna karşı çıkmış ve bu konu üzerinde sert tartışmalar yaşanmıştır.[64] Sonuçta Fener Ortodoks Patrikliği'ne siyaset yapmama şartı getirilmiştir.[65] Ayrıca Lozan'daki düzenlemeye göre bütün ayrıcalıkları kaldırılan Patrikhane, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi adını almış ve "ekümenik" vasfını kaybetmiştir.[66]

Lozan'dan sonra ise, 1924 yılında yapılan seçimde Fener Ortodoks Patrikliği'ne Arapoğlu Konstantin seçilmiştir ama Türkiye, seçilen patriğin etabli olmadığını ileri sürerek patriği sınır dışı etmiştir. Patrik sorunu 1925 yılına kadar sürmüş ve sonunda 19 Mayıs 1925'te, Konstantin Patriklikten çekilmiş, yerine İstanbul Rumlarından Vasil Georgiades seçilmiştir.[67]

Yunanistan'la ilişkiler ancak 1925 yılında normale dönmeye başlamıştır. Aynı yıl Türkiye Atina'ya büyükelçi atamış, arkasından 1 Aralık 1926'da mübadele ile ilgili sorunları çözmek amacıyla bir andlaşma imzalanmıştır. Bu andlaşmanın uygulanmasında da sorunlar çıkmıştır.[68] Bu arada göç dalgası Yunanistan'ın demografik yapısını bozmuş, Lozan'dan sonra Türkiye'den Yunanistan'a göç edenlerin sayısı 1 milyon 100 bine ulaşmıştır. Yalnızca Atina'nın nüfusu 1920 ile 1928 yılları arasında iki katına ulaşmıştı. Yunanistan'ın nüfusu ise 1928 yılında 6 milyon 200 bin olmuştu. Bu göçler konut ve işsizlik sorununu ortaya çıkarmış, sonuç olarak siyasi istikrarsızlık Yunanistan'ı çöküntünün eşiğine getirmiştir.[69] 1922 yılından sonra Yunanistan "Darbeler" ülkesi olmuş, bu süreç 1928 yılına, Venizelos'un başbakan olmasına kadar sürmüştür.[70]

Bu arada Türkiye'nin Musul Sorunu ile uğraştığı bir sırada Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı İtalya ile gizli bir ittifak yaparak Türkiye'ye saldıracağı söylentisinin yarattığı kuşkular ve 1927 yılında Hacı Sami adındaki birisinin Ege'deki Yunan adalarından Türkiye'ye geçerek isyan çıkartmaya çalışması iki ülke arasındaki güvensizliğin ve gerginliğin artmasına yol açan diğer gelişmeler olmuştur.[71] Türkiye ile Yunanistan'ın ilişkileri ancak 1930 yılından sonra yumuşamaya başlamıştır.

1930 yılında Türk-Yunan ilişkilerinde yakınlaşma döneminin başlamasında Bulgaristan'ın Balkanlardaki tutumu etkili olmuştur. Bu ülke Balkanlarda revizyonist tutum içerisine girmiş, Yunanistan ile Makedonya ve Batı Trakya sorununu gündeme getirmiştir. Bulgaristan'ın bu yıllarda revizyonist davranış içine girmesi Yunanistan'ı Türkiye'ye yaklaştırmıştır.[72]

---

[63] Coşkun Üçok, "*Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodoks Kilisesi"*, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, ATASE yay., (189-192) Ankara, 1986.

[64] M.Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.70.; Azmi Süslü, "*Atatürk ve Azınlıklar"*, Türkiye Cumhuriyeti'nin Yetmiş Beş Yılı Armağanı, (137-148), Ankara, 1998, s.142.

[65] M.Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.70.

[66] Bu konuda bkz. M. Süreyya Şahin, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul, 1980; Adnan Sofuoğlu, Fener-Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri, İstanbul, 1996.

[67] M. Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.70.

[68] Gürel, a.g.e., s.38.

[69] Richard Clogg, "*The Troubled Alliance: Greece and Turkey"*, R. Clogg (Ed.), Greece in the 1980s. New York (1980), s.121-122; naklen, Gürel, a.g.e., s.39.

[70] Gürel, a.g.e., s.39-40.

[71] Gürel, *a.g.m.*, s.38; Ülman, *a.g.m.*, s.249-250.

[72] Şükrü Sina Gürel, "*Türk Dış Politikası 1919-1945"*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.II, (

Ancak gerek Türkiye, gerekse Yunanistan yalnızca savunma ihtiyacıyla yakınlaşmış değillerdi, her iki ülkenin de iç işlerinde yaşadıkları gelişmeler dış politikada tansiyonun düşürülmesini gerekli kılıyordu. Çünkü Yunanistan'da Kralcılar ile Venizelos sürtüşmesi yaşanırken, Türkiye'de yeniden yapılanma nedeniyle bir takım inkılaplar gerçekleştiriliyordu.[73] Türk-Yunan yakınlaşması Venizelos'un başbakan olarak Ekim 1930'da Türkiye'ye gelmesiyle gerçekleşmiştir.

Venizelos'un Türkiye'ye gelmesinden önce, 10 Haziran 1930'da Türkiye ile Yunanistan arasında mübadele sorununa çözüm getiren bir anlaşma imzalanmıştır. Bu sözleşmeye göre: "Doğum tarihi ve yeri ne olursa olsun Rumlar ve Türkler etabli deyiminin kapsamı içine alınmıştır. Ayrıca iki ülkenin azınlıklarına ait mallar konusunda düzenlemeler yapıldı. Böylece süregelen anlaşmazlık sona ermiştir."[74]

Venizelos'un 30 Ekim 1930 tarihinde ziyareti sırasında bu defa Ankara'da iki devlet arasında, "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Hakemlik Andlaşması" imzalanmıştır. Bu andlaşmaya "Deniz Kuvvetlerinin Sınırlandırılması Protokolü" eklenmiştir. Ayrıca bir de "Oturma, Ticaret ve Denizcilik Sözleşmesi" adıyla bir anlaşma imzalanmıştır. Bu imzalanan andlaşma, Ankara Andlaşması olarak anılır.[75]

I. Dünya Savaşı sonunda yenen devletlerin yenilen devletlere imzalattıkları barış andlaşmaları ile dünyaya verdikleri yeni düzen, antlaşmalar içinde bulunan olumsuzluklar nedeni ile gerçekte yeni bir savaşın nedenlerini oluşturmuştu. Ayrıca dünyada o dönem yaşanan ekonomik bunalımında bir sonucu olarak dünya revizyonist ve antirevizyonist devletler olarak iki kampa ayrılmaya başlamıştı.[76]

Türkiye ise bu durumda özellikle de İtalya'nın saldırgan politikası nedeniyle de antirevizyonist ülkeler arasında yer almaya başlayacaktır. Türkiye'yle benzer kaygıları taşıyan Yunanistan'da Akdeniz'de dengenin korunması sorununu dış politikasında öncelikli hale getirmiştir.[77]

Ortak bir sorunu paylaşan bu iki devletin İtalyan tehdidi karşısında Akdeniz'de statükonun devamından yana bir politika izlemeleri onları birbirine yaklaştırmış ve bu yakınlaşma Balkan Antantı olarak anılan andlaşmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Türkiye ve Yunanistan 1927'den itibaren söylenen Balkan Birliği düşüncesini aralarında yaptıkları toplantılarla somutlaştırmak istemişlerdir. 1930'da Atina'da 1931'de İstanbul'da toplantılar düzenlemişlerdir. Bu karşılıklı görüşmeler 14 Eylül 1933'te Türkiye ve Yunanistan "İçten Anlaşma Paktı" adı verilen bir anlaşma imzalamalarını sağlamıştır.[78]

İki devletin ortak sınırlarının dokunulmazlığını garanti altına alan bu anlaşmadan sonra, Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye arasında başka ikili dostluk ve saldırmazlık andlaşması yapılmış ve sonunda Romanya, Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye 9 Şubat 1934'te

) İstanbul , 1982, s.523.; Halûk Ülman, "*Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler I"*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.23, No.3, (241-273), Ankara, 1968, s.250.

[73] Mustafa Türkeş, *"Atatürk Döneminde Türkiye'nin Bölgesel Dış Politikaları (1923-1938)"*, Uluslar arası Konferans Atatürkçülük ve Modern Türkiye, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No: 582, (129-182), Ankara, 1998, s.133-134.

[74] Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980, 2. Baskı, Ankara, 1984, s.326.

[75] Soysal, a.g.e., s.391.

[76] Gürel, "*Türk Dış...*, s.527.

[77] Gürel, Türk-Yunan..., s.42.

[78] M.Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.106-114.

Atina'da Balkan Antantı'nı imzalayarak, bir Balkan devletine karşı özellikle de o dönemde revizyonist bir politika izleyen Bulgaristan'a karşı, karşılıklı olarak kendilerini güvence altına almışlardır. Ayrıca Türkiye Yunanistan'la yakınlık kurup bu andlaşmayı imzalamakla, geçmişe de adeta bir sünger çekip, Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirdiği batılı devletlere yakınlaştığını böylece somutlaştırmış oluyordu.[79]

Balkan Paktı'nın da imzalanmasından sonra iki ülke arasında adeta bir balayı dönemi yaşanmıştır. Yunanistan 1932'de Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne girmesine destek vermiştir. Yunanistan, aynı desteği Türkiye'nin Boğazlar'da değişiklik yapmak için bir konferans toplanması isteğine de vermiştir. İki ülke temsilcileri sürekli olarak birbirlerine ziyaretlerde bulunmuşlardır.[80] Hatta Pakt'ın imzalanmasından bir süre önce 12 Ocak 1934'te Venizelos, "Barışa yaptığı katkılar nedeniyle" Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir.[81] Almanya ve İtalya'nın Balkanlar'daki nüfuz mücadelesinin Balkan Paktı'nı parçalamaya başlaması üzerine iki ülke arasında 27 Nisan 1938'de "Türk-Yunan Dostluk, Bitaraflık Uzlaşma ve Hakem Muahedenamesi ile Samimi Anlaşma Misakına Munzam Muahedename"[82] imzalanmıştır. Böylece iki ülke hem 1930 ve 1933 belgelerini teyit etmiş, hem de hükümleri güçlendirmişlerdir.[83]

Türkiye II. Dünya Savaşı sırasında da İtalya'nın, Yunanistan'a saldırması karşısında, bir Balkan Devleti olan Bulgaristan'ın da bu ülkeye saldırabileceğini düşünerek, bu konuda Bulgaristan'ı uyarıp, Yunanistan'ın yanında yer alacağını belirtmiştir. Bu sayede Yunanlılar Bulgar sınırındaki askerlerini çekerek İtalyanlara karşı kullanabilmiş, burada Türkiye'nin Yunanistan'a dolaylı bir yardımı olmuştur.[84] Ayrıca Türkiye 1940 yılından itibaren Yunanistan'a sürekli olarak yardım etmiştir. Yunanistan'a 15 ton şeker, 1941'de Yunan ordusunun ihtiyacını karşılamak üzere 10.000 şişe tetanos serumu, Kızılay Cemiyeti tarafından yaklaşık 500.000 TL.lik yiyecek maddesi verilmiş, Kurtuluş ve Dumlupınar adlı gemilerle 1941 ve 1942 yılları arasında da çeşitli gıda maddeleri Yunanistan'a ulaştırılmıştır.[85]

---

[79] M.Gönlübol-Ö.Kürkçüoğlu, "*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası"*, Atatürk Araştırma Merkezi Atatürkçü Düşünce El Kitabı, (241-256) Ankara, 1998.

[80] M.Murat Hatipoğlu, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954, Ankara, 1997, s.194-203.; Fırat, *a.g.m.*, s.353.

[81] Venizelos bu isteğini Nobel Barış Ödülü komitesine yazdığı şu satırlarla iletmiştir: "Bir ulusun yaşamında bu kadar kısa bir süre içinde böylesine köklü bir değişme çok ender olarak gerçekleşmiştir. (...) Barışı güçlendirme hareketi, yeni ve seçkin Türk Devleti'ne bugünkü görüntüsünü veren bu iç reform hareketleriyle birlikte yürümüştür. Türkiye yabancı öğelerin yerleştiği ilkeleri terk etmekte duraksamamış ve kendi ulusal sınırları ile içtenlikle yetinerek Yakın Doğu'da barışın gerçek bir savunucusu olmuştur. (...) Barışın borçlu olduğu kişi, değerli katkıların sahibi olan Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşadır. (...) Yakın Doğu'da barışa doğru yeni bir dönem başlarken Mustafa Kemal Paşayı yüksek Nobel Barış Ödülü için aday göstermekten onur duyarım." Ahmet Taner Kışlalı, Bir Türk'ün Ölümü, Ankara, 1997,s.293-294; Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi , 3.Kitap 2.Bölüm, Ankara, 1996, s.239.

[82] Soysal, a.g.e., s.589-590.

[83] Hatipoğlu, Yakın Tarihte..., s.205.

[84] Sonradan Yunanlılar, İtalyan saldırısı karşısında Türkiye'nin gerekli yardımı yapmadığını söyleyeceklerdir. Ancak İtalya, 28 Ekim 1940'da Yunanistan'a saldırdığında Türkiye'nin zaten daha fazla yardımda bulunma gibi bir yükümlülüğü de yoktu. Çünkü "Balkan Antantı, Balkan devletlerinin yalnız Balkan sınırlarını garanti etmekteydi. İtalya bir Balkan Devleti olmadığı gibi, İtalya'dan gelecek saldırıya karşı yardım, Yunanistan'ın kendi isteğiyle antlaşma hükümleri dışında bırakılmıştı. Hatta 1939 Ağustosunda İtalyan Dışişleri Bakanı Grazzi, Yunanistan'ın Türkiye ve İngiltere ile olan bağlarından dolayı endişelerini belirttiği zaman Yunan Başbakanı Metaksas cevap olarak, Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı yalnız Balkan Antantı içinde taahhütleri bulunduğu ve bunun da İtalya'ya karşı olmadığını söylemiştir." M.Gönlübol-C.Sar, a.g.m., s.159-160.

[85] Hatipoğlu, Yakın Tarihte..., s.252-253.

Bu arada II. Dünya Savaşı sırasında "harb harici" kalma siyaseti izleyen Türkiye'ye çeşitli zamanlarda ve farklı ülkelerce Oniki Ada teklif edilmiş, Ege Adaları gündeme getirilmiştir.[86] Esasen Oniki ada dışındaki Ege Adaları Lozan Andlaşması'yla Yunanistan'a bırakılmıştır. Lozan Andlaşması'nın 12. Maddesi Gökçeada ve Bozcaada dışında kalan Ege Adaları'nın askerden arındırılmak şartıyla Yunanistan'a bırakılmasını öngörmüştür.[87]

1522 tarihinden itibaren 390 yıl boyunca Türklerin elinde bulunan ve ne Bizans'tan, ne de Yunanistan'dan alınan Ege Adaları, Oniki Ada ve çevresi Saint-Jean Şovalyeleri'nden alınmıştır.[88] Oniki Ada İtalya ile yapılan Trablusgarb Savaşı'nın sonunda imzalanan 18 Ekim 1912 tarihli Duchy andlaşması ile İtalya'nın denetimine bırakılmış, Lozan Andlaşması'nın 15. ve 16. maddeleri çerçevesinde Türkiye Oniki Ada üzerindeki haklarından İtalya lehine vazgeçmiştir. İtalya'da bu adaları Türkiye'nin varisi olarak elinde tutmuştur. Bu durum II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etmiş ve 10 şubat 1947'de Paris'te yapılan İtalyan Barış Andlaşması'nın ilgili hükümleri Oniki Ada'yı, İtalya'dan alıp Yunanistan'a vermiştir.[89] Savaş sürecince kendi çıkarları doğrultusunda birkaç kez Adaları Türklere vermek teklifinde bulunan Almanya, en son 1944 yılında Ege Adaları'nı yine Türkiye'ye devretmek isteyecek, ancak Türkiye savaşa katılmadığından pay almasının da uygun olmayacağını söyleyerek, teklif hakkında öncelikle İngilizlere bilgi verecektir.[90] Ayrıca Yunanistan'a da bu konuda güvence verilmiştir.[91]

II. Dünya Savaşı sonrasında iki devlet arasında, Sovyetlerin, Yakın doğu ve Balkanları etki altına alabilmek amacıyla kilise kurumunu devreye sokması ile, Fener Rum Patrikhanesi nedeniyle bir sorun yaşanmıştır. Sovyetlerin Ortodoksluğu kullanarak nüfuz mücadelesine girmesi hem Türkiye hem de Yunanistan'ı endişeye sevk etmiştir. Türkiye Fener Rum Patrikhanesi'nin, Moskova'nın nüfuzuna girmesi durumunda Sovyetlerin bunu kullanarak Türkiye'ye müdahalesinden çekinirken, Yunanistan'da Ortodoks aleminde Sovyetlerle böyle bir rekabetten çekinmiştir. Bu kritik durumda Fener Rum Patrikhanesi'ne seçilen V. Maksimos'un da Kıbrıs, Gökçeada ve Bozcaada'nın Yunanistan'a verilmesini istemesi ve Yunanistan'daki iç savaşta komünistleri destekler mahiyette tavırlar sürdürmesi kaygıları iyice arttırmıştır. Bunun üzerine A.B.D.'nin olaya müdahalesiyle V. Maksimos 1948'de ruhi sağlık sorunları nedeniyle istifa ettirilmiş ve yerine gerçekte Kuzey Amerika Başpiskoposu olan Athinogoras Spiru, Türk vatandaşlığına geçirtilerek Fener Rum Patrik'i ilan edilmiştir. Böylece belki de geniş boyutlu bir soruna yol açabilecek bu sorun A.B.D.'nin müdahalesiyle çözüme kavuşturulmuştur.[92]

II.Dünya Savaşından sonraki, soğuk savaş döneminin şartları Türkiye ile Yunanistan'ın yeniden birbirine yakınlaşmasına yol açmıştır. İngiltere'nin, Sovyet tehdidine karşı bu iki ülkeyi koruma görevini A.B.D.'ne bırakması üzerine A.B.D. Başkanı Truman 12 Mart 1947'de Amerikan

[86] a.g.e., s.233.
[87] Soysal, a.g.e., s.89-90.
[88] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.II, 4.Baskı, Ankara, 1983, s.313-316.
[89] Armaoğlu, 20.Yüzyıl..., s.414.
[90] Feridun Cemal Erkin, Dışişlerinde 34 Yıl (Anılar-Yorumlar), C.I, Ankara, 1980, s.227-228.
[91] Hatipoğlu, Yakın Tarih...,; Armaoğlu, 20.yy...., s.414.
[92] Hatipoğlu, Yakın Tarihte..., s.277-284.

Kongresi'ne bir mesaj göndererek Türkiye ve Yunanistan'a 400 milyon dolarlık askeri yardım yapılması için Kongreden yetki istemiştir. Bunun üzerine Amerikan Kongresi 22 Mayıs'ta Yunanistan'a 300, Türkiye'ye ise 100 milyon dolarlık askeri yardım anlaşmalarıyla, Truman Doktrini çerçevesindeki askeri yardımlarını başlatmıştır.[93]

Ayrıca A.B.D.'nin, Kore Savaşı'ndan sonra, dünyanın her bölgesini Amerikan çıkarları açısından önemli bulmasının sonucu olarak Türkiye ve Yunanistan, ABD için Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikası çerçevesinde 1952 yılında NATO ittifakına kabul edilmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın birlikte aynı ittifak içerisinde yer almaları karşılıklı ilişkileri çok samimi hale getirmiş, hatta 9 Ağustos 1954'te Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Bled'de Balkan İttifakı imzalanmıştır. Fakat 1955'te Kıbrıs Sorununun ortaya çıkması, iki ülkenin ilişkilerini bugünlere kadar sürecek anlaşmazlık içerisine sokmuştur.[94]

4. SONUÇ

3 Şubat 1830'da büyük devletlerin yardımıyla kurulduğu andan itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı sürekli yayılmacı bir politika izleyen ve Megali İdea'yı halen gerçekleştirmeye çalışan Yunanistan'ın, günümüzde de Türkiye'ye karşı izlediği politikanın temelinde bu düşüncenin yattığı söylenebilir.

Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerde dikkat çeken noktalardan biri, özellikle Yunanistan'ın kendisini güvende hissetmediği, dışarıdan herhangi bir tehdit altında bulunduğu durumlarda Türkiye'yle normal ilişkiler kurarken, kendini güvencede ve rahat hissettiği anlarda ise Türkiye'ye karşı yayılmacı bir politika izlemesidir.

Yine ilişkilerde dikkat çeken bir diğer noktada, Yunanistan'ın kurulduğu andan itibaren hep büyük devletlerin desteğiyle bir şeyler elde ettiğinden olsa gerek, Türkiye'yle

ilişkilerinde, direkt temas kurmak yerine, iki ülke arasındaki en küçük sorunları dahi uluslararası bir sorun haline getirip büyük devlet faktörünü kullanmayı yeğlemesidir. Bu yüzden yıllardır iki ülke sorunlarını karşı karşıya oturup çözümleyebilme şansından mahrum kalmaktadırlar.

Yunanistan'ın, Türkiye'yle ilişkilerinde kullandığı bu yöntem kimi zaman Yunanistan'ı başarılı kılıyorsa da, gerçekte Yunanistan, büyük devletleri her sorununa ortak etmesinin sonucu olarak, onların kendi politikalarında kullanılır hale de gelmiştir. Örneğin, dün Yunanlıları Anadolu'nun işgal edilmesinde kullanan bu devletler, AB'ye girmeye çalışan Türkiye'yi engellemek için uzun süre yine Yunanistan'ı kullanmışlardır. Bu ülkeler kendi yapamadıklarını Yunanistan'a yaptırmışlardır. Bu durum kısmi başarılarına rağmen, Yunanistan'ın izlediği bu politika ile devlet geleneğinden ne kadar uzak olduğunu gösterdiği gibi, iki ülke arasındaki sorunların çözümlenemezliğinin nedenlerinin ne olduğunu da ortaya koymaktadır.

[93] Gürel, Türk Yunan..., s.50-51.
[94] a.g.e., s.50-51.; Faruk Sönmezoğlu, "*Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs"*, Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, Der: Murat Metinsoy-Mustafa Eroğlu, (101-117), İstanbul, 2001, s.101-102.

5. KAYNAKLAR

Adıyeke, N., 1999, "*Islahat Fermanı Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Gayrimüslimlerin Yaşantılarına Dair*", Osmanlı, C.IV, (255-261), Ankara.

Akşin, S., 1986, "*Paris Barış Konferansının Yunanlıları İzmir'e Çıkarma Kararı*, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar), Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildiriler, (174-185), Ankara.

Alantar, Ö Z., 2001, "*Türk Dış Politikasında Milletler Cemiyeti Dönemi"*, Türk Dış Politikasının Analizi, Der: Faruk Sönmezoğlu, 2.baskı, (71-100), İstanbul.

Anderson, M. S., 2001, Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslar arası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme, Çev. İdil Eser, İstanbul.

Armaoğlu, F., 1997, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914), Ankara.

....., 1980, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914- 2. Baskı, Ankara, 1984.

Baysun, C., 1965, "*Ali Paşa (Tepedelenli)"*, İslam Ansiklopedisi, C.I, İstanbul,.

Castellan, G., 1995, Balkanların Tarihi, İstanbul.

Clogg, R., 1980, "*The Troubled Alliance: Greece and Turkey"*, R. Clogg (Ed.), Greece in the 1980s. New York.

Çaycı, A., 1987, "*Yunanistan'ın Anadolu Macerası I",* H.Ü.Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*,* C.I, Sayı:1, (1-20), Ekim, Ankara.

....., 1987, "*Yunanistan'ın Anadolu Macerası I"*, H.Ü.Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, C.I, Sayı: 1, Ekim, (1-20).

Erim, N., 1953, Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, C.I, Ankara.

Erkin, F. C., 1980, Dışişlerinde 34 Yıl (Anılar-Yorumlar), C.I, Ankara.

Fırat, M., 2001, "*Yunanistan'la İlişkiler*", Türk Dış Politikası 1919-1980, Ed: Baskın Oran, C.I, (325-357), İstanbul.

Gönlübol, M., ve Kürkçüoğlu, Ö., 1998, "*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası"*, Atatürk Araştırma Merkezi Atatürkçü Düşünce El Kitabı, (241-256) Ankara.

Günlübol, M., ve Sar, C., 1969, *"1919-1939 Yılları Arasında Türk Dış Politakası"*, Olaylarla Türk Dış Politikası, ikinci baskı, (3-147), Ankara.

Gürel, Ş. S., 1993, Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993), Ankara.

....., 1982, "*Türk Dış Politikası 1919-1945"*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.II, İstanbul.

Hatipoğlu, M. M., 1997, Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954, Ankara.

.....,1988, Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922), T.K.A.E.Y., Ankara.

İnal, İ. ve Mahmut K., 1955, Osmanlı Devleti'nde Son Sadrazamlar, İstanbul.

İnan, A., 1982, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları, Ankara.

Jaeschke, G., 1971, Türk Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri, Ankara.

Karal, E. Z., 1983, Osmanlı Tarihi, C.V, 4.Baskı, Ankara.

Kayam, H. C., 1993, "*Lozan Barış Konferansına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Kanunun T.B.M.M.'de Görüşülmesi*", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.9, Sa.27, (581-608) T.

Kışlalı, A. T., 1997, Bir Türk'ün Ölümü, Ankara.

Kurat, A. N., 1948, Rusya Tarihi, Ankara,.

Kurat, Y. T., 1986, "*Yunanistan'ın Küçük Asya Macerası"*, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar) , Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildiriler, (407-423), Ankara.

....., 1986, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, Ankara.

Kurtoğlu, F., 1944, Yunan İstiklal Harbi ve Navarin Muharebesi, C.I, İstanbul.

Mansel, A. M., 1971, Ege ve Yunan Tarihi, Ankara.

Mütercimler, E., 2000, 21. Yüzyıl ve Türkiye, 2. Baskı, İstanbul .

Ortaylı, İ., 1986, "*Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu"*, Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, ATASE Yay., Ankara.

Ostrogorsky, G., 1981, Bizans Devleti Tarihi,Çeviren: Fikret Işıltan, Ankara.

Öke, M. K., 1991, Ermeni Sorunu (1914-1923), Ankara.

Özgiray, A., 1989, "*Yunan Amaçları ve İtilaf Devletleri ile Birlikte Türkiye Üzerine Çevirdikleri Entrikalar (1914-1919)"*, Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 41, Ank.

Pallir, A. A., 1995, Yunanlıların Anadolu Macerası, (1915-1922), Çeviren Orhan Azizoğlu, İstanbul.

Salahi, M., 1967, Girit Meselesi (1866-1889), İstanbul.

Sander, O., 2000, Türkiye'nin Dış Politikası, 2. Baskı, Ankara.

Seignobos, C., 1325, Tarih-i Siyasi, Çeviren: Ali Reşad, İstanbul.

Sofuoğlu, A., 1996, Fener-Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri, İstanbul.

Sonyel, S. R., 1973, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika, C.I, Ankara.

....., Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politikası, C.I, Ankara 1973.

Soysal, İ., 1989, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları 1920-1945, C.I, Ankara.

Sönmezoğlu, F., 2001, "*Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs"*, Değişen Dünya ve Türkiye'nin Dış Politika Gündemi, Der: Murat Metinsoy-Mustafa Eroğlu, (101-117), İstanbul.

Sun, S., 1965, 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, Ankara.

Süslü, A., 1998, "*Atatürk ve Azınlıklar"*, Türkiye Cumhuriyeti'nin Yetmiş Beş Yılı Armağanı, (137-148), Ankara.

Svoronos, N., 1994, Çağdaş Helen Tarihine Bakış, Çeviren: Panoyot Abacı, İstanbul , 1988, s.30-31; Toktamış Ateş, Siyasal Tarih, İstanbul .

Şahin, M. S., 1980, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul.

Şakiroğlu, H. M., "1985, *Lozan Konferansı Sırasında Kabul Edilen Türk-Yunan Ahali Değişimine Ait Tarihi Notlar*", Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan, (227-238), Ankara.

Şimşir, B. N., 1976, Ege Sorunu-Belgeler (1912-1913), C.I, Ankara.

Tukin, C., 1964 "*Girit"*, İslam Ansiklopedisi, C.IV, İstanbul , s.796.

Turan, Şerafettin, Türk Devrim Tarihi, 3.Kitap 2. Bölüm, Ankara, 1996.

Türker, O., 1998, *"Ahali Mübadelesinin 75. Yılı"*, Tarih ve Toplum, C.29, Sa: 172 (226-235).

Türkeş, M., 1998. *"Atatürk Döneminde Türkiye'nin Bölgesel Dış Politikaları (1923-1938)"*, Uluslar arası Konferans Atatürkçülük ve Modern Türkiye, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Yayın No: 582, (129-182), Ankara.

Türkgeldi, A. F., 1957, Mesail-i Mühimme-i Siyasiyye, C.II, Ankara.

Uzunçarşılı, İ. H., 1983, Osmanlı Tarihi, C.II, 4.Baskı, Ankara.

....., 1983, Osmanlı Tarihi, C.II, C.III. I.ve II. Kısım, Ankara.

Üçok, C., 1986, "*Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodoks Kilisesi"*, Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri, ATASE yay., Ankara.

....., 1955, Siyasi Tarih Dersleri, 3. Baskı, İstanbul .

Ülman, H., 1973, Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş, Ankara.